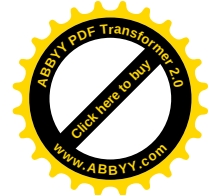
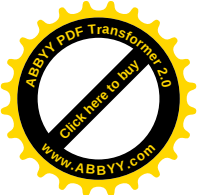


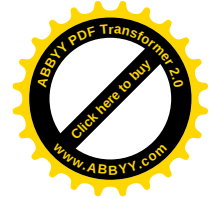
Anotace

Práce shrnuje informace o psychosociální problematice dětí a rodin navštěvujících mateřskou školu. V teoretické části shrnuje tyto předpoklady: psychický vývoj dítěte předškolního věku a důležité determinanty, které ho ovlivňují, funkce rodiny a její pravděpodobné vlivy na vývoj, rodinu jako základnu pro socializaci dítěte, typy rodin a výchovných přístupů a omezení daná osobností rodičů. Zjištění skutečností mapuje provedená sondáž na vzorku 20 dětí. Zjištěné závěry ukazují, že prostřednictvím užitých metod došlo k ověřování hypotézy, že psychosociální situace dětí v našich mateřských školách je poměrně dobrá, že není rozdíl mezi dětmi obou sledovaných skupin.

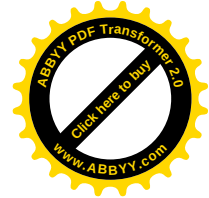


Abstrakt

The work summarizes information about psychical and social problematic of children and families attending nurseries. In the theoretical part the work sums up following hypotheses: psychical development of preschool children and important determiners which have impact on children, function of a family and its probable influence on development, on family as a base for children's socializing, types of families, educational approach and limitations given by the personality of parents. A survey of facts gives a probe that has been done on a group of 20 children. Detected conclusions show that by means of used methods the hypothesis verification has been reached and it proved that psychical and social situation of children in our nurseries is fairly good and there is no difference between the two watched groups.

**Obsah:**

1. Teoretická část	6
1.1 Somatický a motorický vývoj	6
1.2 Psychický vývoj dítěte předškolního věku	7
1.2.1 Psychický vývoj myšlení	8
1.2.2 Charakteristiky myšlení předškoláka	8
1.3 Vývoj poznávacích procesů	8
1.4 Proměny v sociálním životě	9
1.5 Proměny ve výtvarném projevu	9
1.6 Hra	10
1.6.1 Hry na sociální role	11
1.7 Expanzivní iniciativnost	12
1.8 Základy mravních postojů	12
2. Rodina jako základna pro socializaci dítěte	13
2.1 Význam rodiny pro vývoj dítěte	14
2.2 Znaky současné rodiny	15
2.3 Současná rodina a její aktuální problémy	15
2.4 Funkce rodiny	16
2.5 Typy rodin a výchovných přístupů	19
2.6 Omezení daná osobností rodičů	24
3. Praktická část	27
3.1 Cíl práce a použítá metoda	27
3.2 Formulace problému a dané předpoklady	28
3.3 Soubor respondentů	29
3.4 Hodnocení psychosociální problematiky	29
3.5 Sumarizace údajů	36
4. Závěr	38
4.1 Doporučení pro rodiče	39
4.2 Přílohy	40
4.3 Seznam citované a použité literatury	43

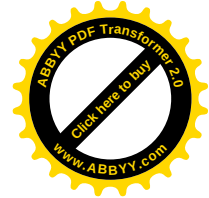


Úvod

Pro výběr daného tématu mě motivovaly současné diskuse o rodině a jejím významu. K výběru tématu práce psychosociální problematika dětí a rodin navštěvujících mateřskou školu mne inspirovala má profese a všeobecný zájem o tento obor. Pojem psychosociální (dle slovníku Hartl, P., Hartlová, H.: Psychologický slovník, Praha, Portál 2000) je uváděn jako „vztahující se k vlivu společnosti na vývoj a stav psychiky.“ Soužití s lidmi je tedy pro dítě nejdůležitější pro jeho psychický / samozřejmě i fyzický / vývoj. Čím více člověk o této problematice ví, tím větší je šance na lepší porozumění dětem. Zájmem každého pedagogického pracovníka by mělo být, jak spolu lidé žijí, v jaké společnosti se pohybují a tím spíš se zajímat o to, jak a kde tráví čas děti, které chodí k němu do třídy, v jakém domácím prostředí vyrůstají, jaké vztahy mají se svými sourozenci, se svými rodiči a jinými příbuznými. V mateřské škole se dá velmi dobře rozpoznat, zda dítě komunikuje s rodiči, nebo jestli v rodině komunikace chybí.

Mateřské chování vůči malému dítěti má celou řadu prvků, které nejsou naučeny, nemohou být produkovány uváženě, jsou spontánní, a tedy víceméně nezávislé na našem rozhodování (Matějček, Z., 1994). Pro dítě je velmi důležité, aby se ve vztahu s matkou, otcem, s jemu nejbližší rodinou cítilo bezpečně. Často se stává, že biologičtí rodiče nevytvářejí tento pocit bezpečí a jistoty, pocit sounáležitosti. To však nestačí. Dítě potřebuje lásku svých rodičů. Jsou případy, kdy biologičtí rodiče své dítě opustí, nechtějí je, nedovedou je přijmout. Pak nastupují pěstouni, adoptivní rodiče nebo matky v dětských vesničkách.

Předškolní věk je věk plný zvrátů, je to věk, kdy dochází k rozvoji různých stránek osobnosti. V předškolním období dítě zraje, učí se novým věcem. Dítě se vyvíjí a rozvíjí velmi bouřlivě a intenzivně. Proto je důležité a také příznivé využít tento čas k výchově a vzdělávání a tím také k rozvoji osobnosti dítěte. *V předškolním období jsou „okna poznávání a rozvíjení otevřena dokořán...“* (Mertin, V., Gillernová, I., 2003).

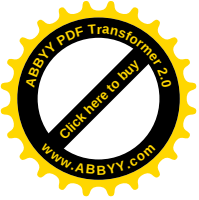


Mateřskou školu navštěvují zpravidla děti od tří do šesti let. Na začátku září nastoupí do jedné třídy děti, které se vůbec neznají, neznají paní učitelky, neznají prostředí třídy ani školy. Ještě než děti do zařízení nastoupí, jsou rodiče zváni na schůzku s učitelkami jednotlivých tříd, aby věděli, co jejich děti čeká, v jakém prostředí si budou hrát a navazovat nová přátelství. Tak se seznámí i jednotliví rodiče a často vzniknou i nová přátelství mezi celými rodinami.

Rodiče přivádí své děti do mateřské školy s představou, že jejich dítě získá nové poznatky, dovednosti a nové návyky. A to jak sociální, tak hygienické. Učitelé mateřských škol však předpokládají, že děti již sociální a hygienické návyky mají osvojeny, že je zde budou pouze upevňovat a prohlubovat.

Ze své praxe mám zkušenost s otcem, který ke mně do třídy vodil chlapečka s diagnózou autistické rysy. Chlapec byl milý, navazoval kontakty s učitelkami i s některými dětmi. Byl celkem učenlivý. Do jejich rodiny docházela vychovatelka a učitelka, která musela chlapce „dřít“, aby se naučil básničku, barvy, některé geometrické tvary apod. Když jsme s otcem mluvili o budoucnosti chlapce, oznámil nám: „chci, aby kluk vyšel ze školky jako normální dítě“. Nemluvil o spolupráci rodiny a školy, on pouze chtěl. Od soukromých učitelek malého chlapce jsme se později dozvěděli o poměrech v této rodině a snažili jsme se na chlapce působit tak, aby nebyl přetěžován alespoň v našem zařízení, aby si uměl hrát a zabavit se. Z toho vyplývá, že kdybychom situaci rodiny věděli ihned, přizpůsobili bychom výchovu i vzdělání dané situaci. Chlapec byl doma přetěžován, proto ve školce nechtěl pracovat, jevil se nám unavený a lenivý. Ve skutečnosti šlo o přehlacení informacemi, úkoly a únavu hrami od soukromých pedagogů.

Často se také setkávám s rodinami, kde si rodiče prostřednictvím svého dítěte splňují své sny. A na dítě kladou vysoké nároky, požadují po něm určité dovednosti, na které dítě prozatím ještě nemá schopnosti. Pak může mít pocit, že ho nikdo nemá rád, nebo naopak, že je nejlepší, nejchytřejší, ostatním dětem diktuje a organizuje jejich činnosti a později se stane, že si s ním ostatní nechtějí hrát a cítí se osamocen. Děti potřebují lásku, pocit bezpečí a jistoty. To očekávají také od nás učitelů.



1. Teoretická část

1.1 Somatický a motorický vývoj

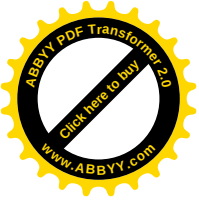
(P.Řičan, 1989, s.132: „*Růst obratnosti umožňuje předškolákovi, aby se naučil sám sebe obléknout, obsloužit (i na záchodě) – a pomáhat doma při jednoduchých pracích. Vyžadujeme to od něj ani ne tak proto, aby skutečně pomohl, ale abychom v něm pěstovali smysl pro povinnost a abychom podporovali jeho sebevědomí*“).

Pětileté dítě se umí lépe ovládat jak po stránce tělesné, tak emoční. Prochází obdobím relativního klidu. V tomto věku bývá většinou přátelské a společenské, začíná nabývat sebevědomí a dokáže být za něco zodpovědné. Velký význam pro něj mají přátelství, která navazuje v mateřské škole i mimo ni. Jsou pro něj důležité činnosti, kterých se účastní.

Tento věk je věkem, kdy si dítě neustále cvičí dovednosti ve všech oblastech vývoje a zdokonaluje se v nich. Pro své velké množství energie a silácké sebedůvěry touží zvládat všechno možné. To však může vést i k neštěstí, protože dítě v tomto období je tak zaujato činností, kterou chce dělat, že zapomene předvídat nebezpečí nebo možné katastrofické důsledky. Rodiče by měli myslet především na jeho bezpečí a na to, jak zabránit případným nehodám. Preventivní opatření, aby si dítě neublížilo, je však třeba provádět takovým způsobem, aby neutrpěla jeho sebedůvěra a víra ve vlastní schopnosti.

Růst a tělesné znaky

- průměrná váha je 17 až 20 kg
- průměrná výška činí 107 až 117 cm
- některým dětem v tomto věku začínají vypadávat „mléčné“ zuby
- tělo má proporce dospělého člověka
- binokulární vidění je dobře rozvinuto



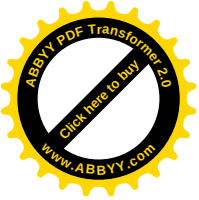
Motorický vývoj

- chodí pozpátku
- našlapuje napřed na patu a pak na špičku
- chodí bez dopomoci po schodech a střídá při tom nohy
- dovede se dotknout rukou prstů a u nohou, aniž by muselo pokrčit kolena
- přejde přes kladinu
- při skákání přes švihadlo se naučí střídát nohy
- chytí míč hozený ze vzdálenosti necelého metru
- na tříkolce, ve šlapacím autíčku jezdí rychle a obratně řídí
- udrží rovnováhu ve stoji na jedné noze
- z malých kostek sestaví trojrozměrné útvary podle obrázku či modelu
- podle vzoru nakreslí různé útvary (čtverec, trojúhelník) a napíše různá písmena (A, I, O, U, C, H, L, T)
- dobře zachází s tužkou i fixem (některé děti v tomto věku vybarvují omalovánky)
- stříhá nůžkami podle naznačené linky (nepřesně)
- je už zcela zřejmé, která ruka je dominantní

(Eileen Allen, K., R. Marotz, L., 2002)

1.2 Psychický vývoj dítěte předškolního věku

Předškolní období trvá od 3 do 6-7 let. Charakteristické pro toto období je to, že dítě si vytváří vlastní pozice ve společnosti. Dítě se stává velmi iniciativní, má potřebu něco zvládnout, něco dokázat. Dítě rozlišuje, co je správně a co ne, vytváří si vlastní představu o světě. Setkává se s ostatními lidmi, se svými vrstevníky, tak se rozvíjí po stránce sociální. K tomu, aby jeho vztah k ostatním byl sociální, musí přijmout určitý řád, určitá pravidla, která jsou daná společností. K tomu je zapotřebí správný vzor rodiny a jeho nejbližšího okolí a optimální sociokulturní podmínky v jeho rodině. Pro dítě je důležitý pocit jistoty a bezpečí.



1.2.1 Psychický vývoj myšlení

Myšlení předškolního dítěte ještě nerespektuje zákony logiky, a je tudíž nepřesné, má mnohá omezení. Case, (1998), vycházející z Piagetova učení, považuje za nejvýznamnější rozvoj porozumění souvislostem a vztahům na různé úrovni (mezi objekty, symboly i pojmy).

V předškolním věku jsou vidět velké pokroky v myšlení. Příklad je uváděn na matematických výkonech předškoláků. Naučí se počítat od jedné do desíti, dokáží porovnávat kde je víc kostiček, že tři jsou víc než čtyři. Naučí se, že když budou mít jedno jablíčko a dostanou druhé, že budou mít dvě. Ví také, že když se s kamarádem rozdělí o bonbony, že sám jich bude mít méně.

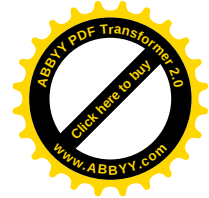
(Vágnerová, M., 2005)

1.2.2 Charakteristiky myšlení předškoláka:

- Neopírá se o pojmy, ale o **pseudopojmy**. **Pseudopojmy** dítě vyjadřuje podle znaků, které jsou mu nějak nápadné. Mluví se o myšlení ovlivněném fyziognomickým, nebo též impresivním vnímáním.
- Neopírá se důsledně o **trvalost předmětu v prostoru a čase**. Pokud při hře s dítětem přesypeme korálky z širší nádoby do užší, dítě je přesvědčeno, že korálů ubylo. Jde o to, že děti předškolního věku nejsou schopni explorační – nahlížení na věc z více úhlů pohledu.
- **Je egocentrické**. Dítě si oblíbí nějaké zvířátko a to samozřejmě bydlí s ním v jeho rodině.
- **Je magické**. Dítě prožívá pohádky tak, že jimi žije, navazuje na ně svým vlastním vyprávěním. To, co se bude dít, záleží na jeho přání.

1.3 Vývoj poznávacích procesů

Poznávání je zaměřeno na nejbližší svět dítěte, tzn. na jeho blízké, na jeho vrstevníky. Je také zaměřeno na pravidla, která dítě poznává a přijímá je jako běžné. Ta jsou mu předepisována stále a všude. Paní učitelky v mateřské škole vytvářejí spolu s dětmi určitá pravidla, která se snaží dodržovat. Také rodiče vymezují svým dětem určité hranice, určitá pravidla chování a jednání. Tak se dítě naučí určitému režimu a lépe si tak osvojí sociální návyky



1.4 Proměny v sociálním životě

V tomto věku je dítě ještě zcela závislé na své rodině, je jí prostoupeno, ale začíná být pro něj významné také kamarádství a vztahy s vrstevníky. Podle M. Vágnerové (2000) „*pro předškolní dítě je kamarád ten, kdo chce, co chci já. Na druhé straně děti v této době přijímají postiženého vrstevníka- ještě si dostatečně nezafixovali běžné sociální předsudky*“.

Záleží na výchovném působení a na okolí kolem dítěte. Pokud dá někdo najevo předsudky, dokáže si jich všimnout, použít je a být hodně zlý. Proto je důležité výchovné působení jeho rodiny. Jen tak se dají negativní reakce zmírnit. Děti si vybírají kamarády hlavně podle pohlaví (děvčátka se kamarádí v předškolním věku spíš s děvčátky). Rozhodující je také zevnějšek nebo pokud dítě vlastní nějaký předmět. Imponující je také přátelské chování.

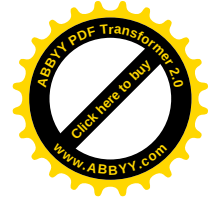
1.5 Proměny ve výtvarném projevu

Dítě začíná nejprve čaranicemi, klubičky, ale postupem věku se mění i kresba. Kresba je důležitou metodou při diagnostikování dítěte. Své pocity, své vztahy k okolí vyjadřuje nejlépe kresbou, kde se realizuje prostřednictvím barev, jak využívá plochu papíru. Zda dítě prochází nějakým špatným obdobím bývá vidět obvykle z tmavých barev. Je-li úzkostné, využívá rohy papírů, kde něco nakreslí. Pomocí kresby se také může do jisté míry diagnostikovat inteligence a to prostřednictvím autoportrétu. Zda nakreslí všech pět prstů, odpovídající proporce těla. Tak usuzujeme také úroveň rozumového vývoje.

(Helus, Z., 2004)

Kresba je neverbální symbolickou funkcí. Projevují se v ní tendence zobrazit realitu jak ji chápe. Vývoj prochází několika fázemi:

1. **Presymbolická fáze - čmárání**
2. **Fáze přechodu na symbolickou úroveň** – čmárání může být prostředkem k zobrazení reality, stává se symbolem.
3. **Fáze primárního symbolického vyjádření** – dítě dovede uskutečnit úmysl kresbou něco konkrétního zobrazit. Kresba se stává jedním ze způsobů symbolického zobrazení skutečnosti.



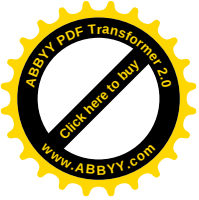
Děti kreslí vše, co je zaujme, a proto nejvíce zobrazují lidi. Kresba lidské postavy má také svůj vývoj a průběh, v němž se odráží celkový psychický rozvoj:

- **Stadium hlavonožce** – kresba hlavonožce se objevuje přibližně ve třech letech. Děti nejvíce vychází z vlastních zkušeností a znalostí svého vlastního těla a také pozorováním druhých lidí. Největší význam má pro ně lidský obličej, který slouží k navazování sociálního kontaktu. Proto se na něj nejvíce soustředí a zobrazí hlavu s detaily obličeje. Vývojově následujícím jsou končetiny, které jsou nezbytné k pohybu. Vysvětlování, že tělo se nakreslí stejně jako hlava, děti nechápou. Kreslí co je pro ně důležité.
- **Stadium subjektivně fantazijního zpracování** – prelogický přístup. Toto pojetí je typické důrazem na detaily, které jsou chápány jako důležité, a způsobem jejich zobrazení nerespektujícím realitu. Jsou to průhledné kresby, kdy dítě nejprve nakreslí lidskou postavu a pak ji „obléká“. Typickým příkladem je kresba těhotné ženy, která má v břiše nakreslený plod dítěte. Tato kresba je typická pro děti 4-5leté.
- **Stadium realistického zobrazení** - přechod k realismu. Dítě nyní kreslí to, co vidí. Na konci předškolního věku se dětské výtvořky stále více podobají skutečnosti.

(Vágnerová, M., 2005)

1.6 Hra

Hra je rovněž neverbální symbolickou funkcí. Je dalším způsobem vyjádření vlastního postoje ke světu i k sobě samému. *Symbolická hra* slouží předškolnímu dítěti jako prostředek k vyrovnání s realitou, která je pro ně nějak zatěžující. Dítě se musí neustále přizpůsobovat požadavkům okolního světa. Symbolická hra mu dovoluje chovat se podle svých představ a alespoň dočasně přizpůsobit realitu svým potřebám. *Tematická hra* na něco, slouží jako procvičování budoucích rolí, vhodných řešení určitých situací, prožití určitých sociálních rolí, jak negativních, tak i pozitivních. Př. hra na školu, na maminku a tatínka atd.



(Vágnerová, M., 2005)

V tomto období převládá hra paralelní. Dítě si sice rádo hraje s ostatními dětmi, ale jenom na chvíli, nechce, aby jim druhé dítě do hry moc zasahovalo. Ve čtvrtém roce dochází k posunu a nastupuje hra kolektivní. V této hře už se dítě snaží komunikovat a hlavně musí začít spolupracovat s ostatními dětmi. Jde o hru kooperativní.

1.6.1 Hry na sociální role

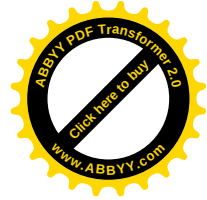
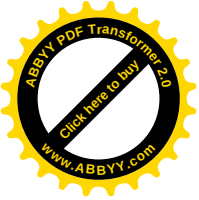
Přibližně kolem třetího roku života dítěte se jakoby dítě stává někým jiným. Jde o uvědomění si svého sociálního já. Dobře ví, že zůstává trvale tím, kým je, ale někdy se dokáže „proměnit“ v někoho jiného. Někdy se může stát, že díky silné intenzitě prožívání určité role, zapomíná na své skutečné já, nechce si je ani připustit. Hraje si často na povolání, kdy se vcítí do role určitého člověka, nebo do různých postav z pohádek, či tím, kým by chtěl být. Často napodobuje situace, které ještě nenastaly a třeba ani nastat nemohou. Tím vším se učí poznávat a vyhraňovat různé vlastnosti.

(Helus, Z., 2004)

1.7 Expanzivní iniciativnost

Jeden z důležitých počátečních projevů iniciativy je zpravidla obsažen v nadšení z vlastní pohyblivosti, obratnosti, šikovnosti. V předškolním věku jsou děti senzomotoricky rozvinuté tak, že dokáží běhat, skotačit, skákat a prolézat. Těmito projevy **psychomotoricky expanduje**, tzn., že je svými pohyby, svými dovednostmi tak nadšeno, že se jimi opájí. To je dále posilováno reakcemi okolí – lidé kolem žasnou, diví se, obdivují dítě, jak je hbité. Zároveň dítě dostává nové příležitosti k rozvoji této kvality – v hrách a zábavách, „sportování“ (dítě poprvé dostane lyže, jede s rodiči na hory) a pod.. Tím však získává předpoklady k dalším činnostem jako je např. sportování.

Jiná je **mentální expanze**. Díky fantazii a představivosti se myšlenkové pochody dostávají na úroveň, kdy si dítě vykládá svět kolem sebe.



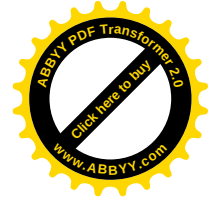
Expanzivita sociální znamená, že dítě se stává partnerem rozhovorů a diskusí, poněvadž se rádo ptá, vyjadřuje názor, nesouhlasí a „ví“ to či ono lépe než rodiče, čímž vyvolává u milujících osob sympatizující odezvy, a ty zase dále povzbuzují jeho iniciativu. Významnými projevy expanzivní iniciativy dítěte v sociální rovině jsou i jeho snahy včlenit se do skupiny dětí, navazovat kontakty, hrát si spolu, předvádět se před druhými dětmi, vyměňovat si s nimi hračky, případně - v negativní podobě – agresivně druhé děti napadat, ovládat a utiskovat. Vznikají první elementární projevy či předstupně kamarádství – v mateřské škole, na pískovišti apod.

(Helus, Z. 2004)

1.8 Základy mravních postojů

Díky dosažené úrovni psychického a psychosociálního rozvoje osobnosti dítě začíná zaujímat elementární mravní postoje, vyjadřuje počáteční mravní pocity a názory.. „Ví“, co je chvályhodné a co trestuhodné, na co má být hrdé, za co by se mělo stydět, co je dobré a co špatné. Díky vlivu sociálního okolí a úrovni svého rozvoje postupně uvědomuje „pravidla hry“, smysl určitého řádu, platnost norem a zásad, hodnoty pořádku a režimu. A to dává jeho iniciativě žádoucí směr, zdravou a nutnou korekci i dramatické napětí. Téma expanzivní iniciativnosti je tedy neoddělitelně spjata s uvědomováním si pravidel, řádu, s utvářením základů mravního citění a usuzování. Pokud ale sociální okolí navodí v předškolním dítěti převahu zážitků a zkušeností, že iniciativa znamená něco nežádoucího, problematického, znepokojujícího, takže v něm převládne ve zvýšené míře pocity viny, dochází k podlomení počáteční iniciativy. Ohrožen je zejména rozvoj osobnosti, a to potlačováním jeho nejdůležitějších vnitřních zdrojů, tkvících právě ve spontánní, expanzivní iniciativnosti.

(Helus, Z. 2004)

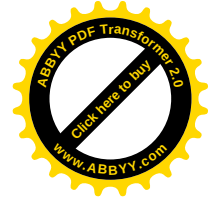


2. Rodina jako základna pro socializaci dítěte

Rodina je nejstarší základní společenskou skupinou, která je spjata jak nejrůznějšími vnitřními vztahy tak i navenek. Definovat ji přesně je velmi obtížné a náhledy mohou být různorodé. Rodinu lze chápat jako **„malou primární společenskou skupinu, založenou na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí či vztahu jej substituujícím“** (Helus, Z., 2007).

Rodina představuje významné sociální a výchovné prostředí pro vývoj a rozvoj dítěte (Mertin, V., Gillernová, I., 2003). V rodině probíhá interakce mezi rodiči a dětmi. Dítě je pro rodiče novou otevřenou budoucností, na které se budou podílet. V procesu výchovy rodiče získávají nové poznatky a zkušenosti týkající se svých dětí. Nastávají určité situace, kdy rodiče hledají postupy jak na své dítě pozitivně působit, jak ho správně vychovávat. Jaké výchovné prostředky si rodiče zvolí, jaké používají (odměny, tresty). Způsob výchovy záleží také na sociokulturních podmínkách rodiny, tedy v jakém prostředí dítě vyrůstá, jak se k němu dospělí chovají, jak se chovají sami k sobě. Tak se vytváří vztah mezi dospělými a dětmi. Běžné je, že si rodiče přinášejí zkušenosti a způsoby výchovy ze své rodiny. Tak jak byli oni vychováváni, tak většinou působí na své dítě. Ne vždy jde o správné výchovné působení. Když je v rodině páčáno násilí na matce nebo na dětech, děti to odsuzují, mohou svého otce nenávidět, ale když má svou rodinu, může se stát, že se chová stejně. Je důležité, aby v rodině převládala harmonie mezi rodiči. Už malé děti, jako např. kojenci, vnímají napětí v rodině a to se pak v dítěti odráží. Jsou více plačtivé a nespokojené.

Prostředkem výchovy mohou být také tradice a sociokulturní podmínky rodiny. V křesťanské rodině se rodiče snaží vychovávat své děti trochu jinak než rodiče, kteří nejsou nábožensky založení. Není to však pravidlo. / Mám zkušenosti s rodinou, která je věřící. Děti jsou pokorné, skromné, tiché, jakoby zamlklé, neprůbojné. Zdá se, že si ani neumí hrát jako děti. Nekřičí, jsou poslušné, nedovádějí. Do běžného školního kolektivu nezapadají. Znam však také rodinu, která je sice věřící, ale děti jsou zdravě zlobivé, a s ostatními dětmi si rozumí/. Chci tím říct, že tradice v rodině jsou také prostředkem výchovy, jako je právě



křesťanství, ale to neznamená, že rodina ateistická své děti nevychovává správně. Vše záleží na rodičích a na ostatních blízkých.

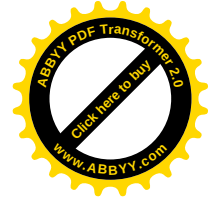
Důležitý je emoční vztah rodičů k dítěti. Pokud v rodině převažuje kladný emoční vztah, panuje v ní pohoda, rodiče a děti spolu komunikují, dítě je pro rodiče partnerem. Rodiče dítě akceptují, naslouchají mu a bezděčně ho přijímají. Dítě je vyrovnané, otevřené, umí dát najevo své pocity, nebojí se řešit vzniklé problémy.

Při záporném emočním vztahu chybí komunikace, rodiče neumí naslouchat, neumí se vcítit do situace svého dítěte, neakceptují ho, i když ho mají rádi, protože jsou jeho rodiče. To však nestačí. Dítě potřebuje vědět, že ho rodiče mají rádi, potřebuje láskyplný dotek, podporu a jistotu. Důležitá je také pochvala. Nechválené děti mohou získat komplex méněcennosti a v pokročilejším věku se to pak může projevit tím, že dítě bývá rádo středem pozornosti, neustále si dokazuje, že je nejlepší a tak také vystupuje. Je zde riziko, že není oblíben u svých vrstevníků a na svou obranu ho ostatní děti shazují a ponižují. Dítě je tak v začarovaném kruhu, ze kterého si samo neví rady. Předškolní věk je plný zvrátů a změn. Mění se osobnost dítěte, a proto je pro něj pochvala velmi důležitá. Záporně se projevují rodiče, kteří děti neustále trestají, připomínají mu jeho nedostatky, ponižují je a ironizují je. To je pro něj nesrozumitelné. Je příliš malé a ironizování ho znejistuje.

Je ještě forma středního emočního vztahu, kdy kladné a záporné je vyrovnáno. Jeden z rodičů má k dítěti spíše kladný emoční vztah, kdežto druhý je chladnější, dokonce dítě odmítá.

2.1. Význam rodiny pro vývoj dítěte

Význam rodiny pro vývoj dítěte je nezastupitelný. Dítě se do rodiny rodí, od svých rodičů dostává genetickou výbavu. Rodina má rozhodující vliv na celkový rozvoj jeho osobnosti, zvláště v nejranějším období jeho dětství a to v oblasti tělesné, duševní i sociální. Především v rodině se v počátku života dítěte děje proces socializace. Rodina určuje sociální status dítěte. Prostřednictvím rodiny si dítě uvědomuje své místo a svoji roli ve společnosti.



V rodině probíhá tzv. *primární socializace* - realizuje se v ní první kontakt dítěte se společností a kulturou. Rodina tím, jak s dítětem jedná, jaké k němu zaujímá postoje, jakou vytváří oporu pro jeho vývoj, jakou citovostí je zahrnuje, zprostředkovává mu zvládání základních vzorců sociokulturního chování a myšlení. A díky nim dítě rozvíjí své vztahy k sobě samému, druhým lidem, širšímu sociálnímu okolí, k věcem a k úkolům.

Rodina je základním životním prostředím dítěte. Nejenže dítě obklopuje, ale také se do něho promítá. Odráží se v jeho vlastnostech. Očima rodiny se na sebe dívá, hodnotí své projevy a výkony. Dítě zvnitřňuje klima rodinného soužití. (Helus, Z., 2007)

2.2. Znaky současné rodiny

Současná rodina je zpravidla označována několika pojmy:

- Nukleární, neboli jádrová
- Manželská
- Dvougenerační
- Intimně vztahová, nebo též rodina centrální vztahové zóny
- Privátní individualizace
- tyto pojmy mají k sobě hodně blízko a ukazují stejným směrem

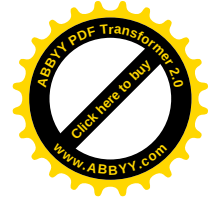
Nukleární neboli jádrová rodina se skládá z několika málo lidí tvořících její jádro a sdílejících intimní soužití, které je něčím jako jejím nitrem.

Manželská rodina- jádro tvoří manželská dvojice. Manželé jsou rodiče svých dětí, respektive pečují o děti přisvojené či o děti z předchozích manželství.

Jde o *rodinu dvougenerační*. Pozůstává z generace otce a matky a generace dětí. (Helus, Z. 2007)

2.3 Současná rodina a její aktuální problémy

1. Nárůst rozvodů, uzavírání druhých a třetích manželství nepochybně způsobí, že daleko více dětí bude vyrůstat v měnlivějším a nestabilnějším prostředí. Mohou vznikat konflikty mezi sourozenci.



2. Oslabení tradičních rodinných svazků, kdy dítě vyrůstalo s oběma rodiči a oproti tomu rostoucím počtem rodin bez otce, kde dítěti chybí vzor a vyvstávají nové problémy s identifikací chlapců s mužským pohlavím.
3. Mezi prarodiči bylo více stabilizovaných manželství a rodinných svazků, tak měla vnoučata možnost zakoušet skrze ně tradici rodinné semknutosti. Nyní ale už dorůstají do prarodičovských rolí generace, které už postihly oslabené a proměnlivé rodinné svazky, tak se dětem neumožní přímé zkušenosti s hodnotami rodinného svazku.

Tyto problémy mohou směřovat k tomu, že stávající rodinné svazky budou otevřené vůči svému sociálnímu okolí. Větší roli bude hrát svět známých, přátel, kolegů a lidí vypomáhajících, skýtajících si oporu tam, kde tradičnější opora rodinného zázemí už neexistuje. Tyto problémy můžou být ku prospěchu nové nastupující generace, která bude otevřenější, pružnější v mezilidských vztazích. Na druhou stranu je možné, že tyto problémy uvrhnou děti do krizí, které nedokážou řešit a celoživotně je negativně poznamenají.

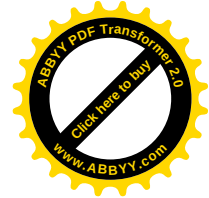
(Helus, Z., 2007)

2.4. Funkce rodiny

- a) biologicko-reprodukční (sexuální)
- b) ekonomicko-zabezpečovací
- c) emocionální
- d) socializačně-výchovná

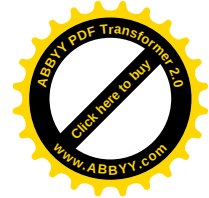
Další funkce rodiny:

- a) **Rodina uspokojuje základní, primární potřeby dítěte v raných stádiích jeho života.** Jde o uspokojování biopsychických potřeb (jídla, pití, pohodlí, pohybu, atd.), i raných psychických potřeb bezpečí, pravidelného životního rytmu, lásky, přiměřeného množství a intenzity podnětů. Jestliže se v rodině děje uspokojování v kontaktu se stále stejnými lidmi, dítě si na toto své okolí může přivyknout, může v něm být doma. Tak vznikají



optimální podmínky pro ranou aktualizaci potencialit rozvoje. Jinak tomu je, když se u dítěte lidé střídají, jsou nervózní a uspěchaní. Dítě se pak daleko víc bojí, jeho spontaneita vážne. Potenciality rozvoje se aktualizují v menší míře.

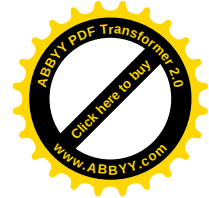
- b) **Rodina uspokojuje velice závažnou potřebu organické přináležitosti dítěte:** potřebu domova, potřebu mít někoho a identifikovat se s ním. Dítě se tak s plnou důvěrou vkládá do náruče svých rodičů, do jejich péče. Toto „vkládání“ je základem pro vytváření základní životní jistoty. Je také základem touhy a potřeby integrovat se mezi lidi, projevovat se ve společnosti. Jakmile je toto rané uspokojování potřeb narušeno, vznikají těžko odstranitelné zárodky poruch a brzdění osobnostního rozvoje.
- c) **Rodina skýtá dítěti již od nejútlejšího věku akční prostor pro jeho aktivní projev, činnou seberealizaci, součinnost s druhými.**
- d) **Rodina pozvolna uvádí dítě do vztahu k věcem rodinného vybavení.** K zařízení domácnosti, nástrojů, přístrojům. Jde o to, aby dítě záměrně i mimoděčně chápalo předměty v domácnosti jako hodnoty, které pro členy rodiny něco znamenají. Tak si dítě vytváří určitá pravidla, jak předměty používat, jak je ochraňovat. V domácnosti se také vyčleňují osobní věci dítěte, tak dochází k upevňování pojmů půjčit si, chránit.
- e) **Rodina výrazně určuje prvopočáteční prožitek sebe sama jako chlapce\dívký.** Tomu napomáhají vzory otce, matky, případně babičky, dědy a zkušenosti se sourozenci.
- f) **Rodina skýtá dítěti bezprostředně působící vzory a příklady.** Díky lásce matky a otce, díky jejich vcítování se do dítěte. Dítě se učí vidět v druhém člověku osobnost a samo také touží být osobností. Tím, že se rodiče dokáží vcítit do situace dítěte, dokáže se i ono vcítit do situace druhého a také ho lépe pochopit.
- g) **Prostřednictvím rodičů, prarodičů, starších sourozenců, příbuzných a přátel rodina navozuje v dítěti představu o širším okolí, o společnosti a světě.** Dítě si ujasňuje svět profesí, svět problémů, kterým je třeba čelit.



- h) **Rodina je dětem a dospělým prostředím, kde se mohou svěřit, očekávat moudré vyslechnutí, radu a pomoc- je útočištěm v situacích životní bezradnosti.** Tato funkce rodiny nabývá důležitosti při vstupu dítěte do školy.

Podle kvality naplňování výše uváděných funkcí rozeznáváme rodiny:

- a) *rodiny stabilizovaně funkční*- cca 85%, jsou to rodiny, které ve všech výše zmíněných oblastech spolehlivě zajišťují svým dětem kvalitní socializační podmínky
- b) *problémové*-cca 12-13%, jsou to rodiny, které mají problémy, ale také je zproblematizováno plnění jejich funkcí. Členové rodiny těmto problémům čelí a často vyhledávají odbornou pomoc. To jim však problémy pouze odsune na dočasnou dobu. Proto dochází k rozvodům, k rozchodům a rodiče tak hledají jiný způsob uspořádání vlastních záležitostí tak, aby děti co nejméně trpěly.
- c) *dysfunkční*-cca 2%, jsou to rodiny, jejichž funkce jsou vážně a dlouhodobě narušeny, Jde většinou o rodiny zatížené alkoholismem, nebo rodiny sociálně slabé, bez schopnosti vytvořit optimální rodinné podmínky, rodiny zatížené psychickými poruchami. Často končí také rozchodem rodičů, ten však zanechává u dětí dlouhodobý traumatizující zážitek a také dlouhodobé působící důsledky.
- d) *afunkční*-cca 0,5%, jsou to rodiny, kde se hromadí nejružnější patologické projevy, kde nezájem o děti přerůstá až v nenávist. Proto v těchto rodinách jsou děti ohroženy. Je tedy nutné najít řešení mimo tuto rodinu. Zpravidla se tak děje rozhodnutím soudu,



zbavení rodičovských práv, odebrání dětí a umístění dětí v dětském domově nebo do náhradní péče.

(Helus, Z., 2007)

2.5. Typy rodin a výchovných přístupů

Charakteristika nejčastějších typů rodin s problémy

Nezralá rodina

Nezralou rodinou se myslí např. mladí rodiče, kteří přivedou na svět dítě, ale jsou ještě nezkušení a nezralí na to, aby mohli být dobrými rodiči. Dítě je často přijímáno jako nechtěné, vhání matku do slepé uličky, ze které už nebude úniku. V rodičích se mísí různé pocity a city k dítěti. Nezralost je typická pro některé problémové rodiny. Nezralost je uváděna v několika podobách:

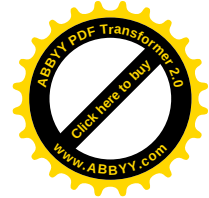
- nezralost v oblasti zkušeností – mladí rodiče mají málo zkušeností, ještě se nedokáží vcítit do dítěte a berou ho jako podobné samotným rodičům
- nezralost v oblasti citů – mladí rodiče snadno propadají afektům, mohou být hodně vznětliví. To znemožňuje vytvořit kolem dítěte atmosféru plnou pohody a klidu
- Problémy ekonomické a sociální - nezajištěnost profesionální, problémy s bydlením

(Helus, Z., 2007)

Přetížená rodina

Tyto rodiny nepostrádají výchovatskou zralost. Vše se zdá být v pořádku, rodiče se o dítě starají, zajímají se o ně, milují je. Jde většinou o rodiče s nadprůměrným vzděláním. Dítě je přehlcoováno neustálým vzděláváním, navštěvuje mnoho zájmových činností, chodí do školy, či do mateřské školy a pak se s ním ještě učí rodiče doma. I přesto dítě citově strádá, protože neuspokojuje své důležité potřeby.

Některé rodiny svému přetěžování čelí, podněcuje je k další činnosti a upevňují jejich životní optimizmus.



Ale jsou také rodiny s nízkou frustrační tolerancí. Svůj pocit přetíženosti si uvědomují a stále více se v ní utápí. Ví, že tím jejich děti trpí, neví si rady a tím se jejich pocit přetíženosti dále zesiluje.

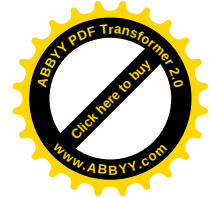
Pocity přetíženosti pramení z určitých zdrojů:

- **Přetíženost konflikty:** jde o konflikty přímo v rodině, mezi rodiči, mezi rodiči a prarodiči, mezi rodiči a dospívajícím dítětem, konflikty v zaměstnání.
- **Přetíženost rodičů narozením dalšího dítěte:** s tím souvisí obava, že rodiče nebudou dál svědomitě plnit své povinnosti, obavu z toho, že bude strádat starší dítě, ale i to novorozené.
- **Přetíženost starostmi způsobenými nemocí v rodině:** rodina se zcela zabývá povinnostmi k nemocnému, prožívá pocity úzkosti a obav. Další záležitosti se tak dostávají do krizového stavu, protože už nejsou na prvním místě.
- **Přetíženost citovým strádáním:** citové strádání může vzniknout dlouhodobým neúspěchem dítěte ve škole, pocitem osamělosti po rozvodu, atp.
- **Přetíženost bytovými a ekonomickými nedostatky:** problémy s bydlením, nejistou profesní připraveností, nedostatkem financí.

Ambiciózní rodina

Tyto rodiny navenek působí jako bezproblémové. I v této rodině rodiče své dítě milují, mají o ně zájem, ale jsou často pohlcovány potřebami, které se vážou k jejich vlastnímu uplatnění, k jejich vzestupu a seberealizaci, to vše na úkor rozvoje osobnosti jejich dětí. V jejich žebříčku hodnot na prvním místě je kariéra v zaměstnání, úspěchy ve škole, vynikání ve společnosti, sportu, často mají luxusní rodinné domy, luxusní vybavení domácnosti.

Děti v těchto rodinách ale také citově strádají. Chybí jim láska, něha, pocit sounáležitosti s rodiči, /že k domovu bezesporu patří, že jsou jeho součástí./ Tyto děti ani neví, co jim vlastně chybí, protože mají v podstatě „všechno“. Tím víc se stávají dravými a touží stále více po dalších věcech, po dalších úspěších.



Perfekcionista rodina

Typické pro tuto rodinu je, že rodiče neustále vyvíjí nátlak na své dítě. Stále mu vkládají do paměti, že musí být lepší, než ti druzí, že musí dosahovat perfektních výsledků. Přitom však nehledí na potřeby a zájmy dítěte, nehledí ani na jejich schopnosti. Jeho schopnosti nedosahují toho, po čem touží rodiče. Dítě o danou činnost nemusí mít zájem a proto je možné, že i kdyby se v pozdějším věku zájem o určitou činnost projevilo, díky nátlaku rodičů mu bude nesnesitelný, zprotiví se mu (hra na klavír). Rodičům uniká, že děti nemohou dosahovat perfektních výsledků, protože nemají např. na studium určitého předmětu čas, protože jeho schopnosti nejsou dostatečné.

Dítě se tak dostává do neustálé permanentní zátěže. Má pocit, že musí dosahovat nadprůměrných výsledků, proto vynakládá příliš velké úsilí. Cítí se vyčerpané a prožívá pocity strachu a úzkosti z toho, že svými výsledky neuspokojí své rodiče. To může vést ke konfliktům mezi rodiči, mezi dítětem a rodiči. Pokud dítě takto neuspokojí své rodiče, může to být pro ně „katastrofa“. Bohužel se může stát, že tyto obavy dovedou dítě až k sebevraždě (horší známky na vysvědčení).

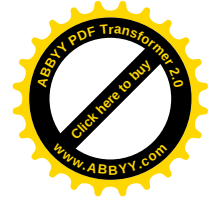
Autoritářská rodina

Za autoritářskou rodinou bývá označována rodina, která se ve vztahu k dítěti omezuje pouze na příkazy a zákazy. Vůbec nepřihlíží k vlastnímu názoru svého dítěte, k jeho zodpovědnosti za sebe sama. V dítěti tak potlačují jeho spontaneitu, „potlačují“ jeho osobnost.

Důsledky :

- Dítě se stává apatickým, rezignuje, vzdává se jakékoliv osobní iniciativy.
- Díky averze k autoritářskému stylu výchovy se v něm nahromadí emoce, což může vést k agresivnímu záchvatu vzteku
- Není vyloučeno asociální nasměrování dalšího vývoje.

Autoritářská rodina vyžaduje absolutní a automatickou poslušnost. Za neuposlechnutí se trestá. Rodiče jsou přesvědčeni o tom, že trestání dětem neškodí,



že za něj v pozdějším věku budou vděčné. V těchto rodinách se používají tresty psychické, ale také fyzické. Psychickými tresty jsou např. šikanování, potlačování osobnosti, výsměch. Fyzické tresty jsou zde prováděny tak, že dítě za fyzický trest musí poděkovat.

Zdrojem tohoto autoritářského stylu bývá většinou to, že dítě používá na svých dětech stejný způsob výchovy, jako prožívalo od svých rodičů, i když jím samo trpělo. Vychovávané děti tímto stylem bývají ve školních institucích nápadné. Buď jsou vylekané a zakřiknuté nebo jsou agresivní a nadřazené nad ostatními.

Rozmazlující (protekcionistická) rodina

Typické pro tuto rodinu je to, že se rodiče snaží dítěti vyhovět za každou cenu. Požadavek je správný. Chtějí v dítěti upevnit pocit, že jsou mu oporou, ale způsobují potlačení osobnosti dítěte. Nevedou ho k samostatnosti a zodpovědnosti za své jednání, chápání názoru druhých lidí.

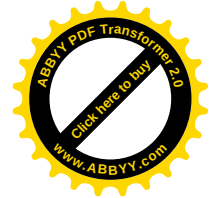
Existují tři základní typy protekcionistické výchovy:

1. *Protekcionismus útočný, ofenzivní*: rodiče bojovně vystupují na ochranu svého dítěte a v jeho prospěch všude, kde se mu křivdí. Nezdravě ho podporují i tam, kde by byla potřeba domluvy a trpělivého vysvětlování.
2. *Protekcionismus soucítící*: rodiče nevystupují na ochranu dítěte útočně, ale zaujímají spolutrpitelské postoje. Tím však narušují pozitivní vztah ke škole, k zaměstnání a k okolnímu světu.
3. *Protekcionismus služebný*: rodiče zaujímají služebný postoj k dítěti. Podřizují se mu, stává se, že dětem slouží. Dochází k tzv. pedagogické inverzi-dítě ovládá své rodiče a diktuje jim. Dítě se stává „domácím tyranem“.

(Helus, Z. 2007)

Rodina nadměrně liberální a improvizující

V této rodině dítě strádá nedostatkem řádu, programu, pravidel. Rodiče vychovávají dítě v tzv. volnosti s tím, že dítěti důvěřují. To si však samo neví rady s absolutní volností a využívá ji negativně. Např. když nechce jít do školky, tak



nemusí, program a řád si stanovuje samo, bez rodičů. Tato výchova může vést k asociálnímu citění. Děti bývají sobecké, v pokročilejším věku se zúčastňují pochybných akcí a zábav. Když vyjde na povrch nějaký problém, dojde k tzv. reaktivní improvizaci, tzn., že rodiče přecházejí od autoritářské výchovy k liberální. Děti však rodičům upírají rodičům práva s tím, že jím nemají do čeho mluvit. V pozdějším věku si však některé děti na rodiče stěžují, že jejich život nesměruje tam, kam si představovaly právě pro to, že se rodiče o ně nezajímali, že jim dali absolutní volnost, kterou jako děti neuměly pozitivně využít.

Odkládající rodina

Odkládající rodina je taková, kdy rodiny mladší, ambiciózní nebo přetížené neustále svěřují své dítě do péče jiných. Nejprve to může působit jako výpomoc prarodičů, a jiných příbuzných či známých. Později však dojde k tomu, že dítě neví, kde je doma, může dojít i k frustraci z toho, že ho nikdo nemá rád. Narušují se tak vztahy k domovu, k jeho vlastním věcem. Je také ohroženo utváření a rozvoj sociálních návyků.

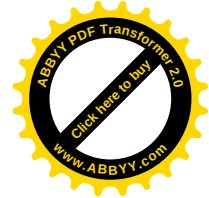
Disociovaná rodina

Charakteristické pro tento typ rodiny je to, že dochází k narušení vztahů v rodině. Buď vnějších nebo vnitřních. Dobré vztahy v rodině jsou nezbytným předpokladem pro optimální funkčnost rodinného prostředí.

Narušení vnějších vztahů v rodině

Narušením vnějších vztahů v rodině je buď její izolovanost nebo její konfliktovost. Izolovanost znamená, že rodina se uzavírá sama do sebe, nekomunikuje s ostatními příbuznými. Ostatní příbuzní jsou jim lhostejní nebo na ně pohlížejí s podezíravostí, že jim ostatní příbuzní závidí, že je pomlouvají atp.

Konfliktovost a izolovanost spolu úzce souvisí. Konfliktovost postupně přechází v izolovanost, protože díky tomu, že se lidé dostanou do konfliktu, spolu přestanou komunikovat a izolují se od ostatních.



Narušení vnitřních vztahů rodiny- narušení vztahů mezi jednotlivými členy rodiny:

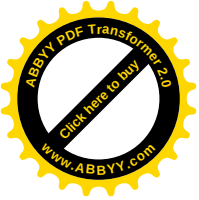
1. **Oslabení vzájemných kontaktů, izolovanost jedněch členů rodiny od druhých:** Jednotliví členové rodiny jsou pohrouženi do svých individuálních záležitostí, ztrácejí zájem o druhé. Komunikace mezi nimi může být na úrovni slušnosti, mohou být k sobě i vstřícní, ale vztah je převážně formální. Děti vyrůstající v tomto prostředí však citově strádají (deprivace).
2. **Konflikty mezi jejími členy:** v rodině panuje napětí z neustálého napadání někoho někým. Děti se většinou bojí rozpadu rodiny, jsou tím frustrovány. Může zde docházet i k fyzickému napadání.

Rodina, kde chybí jeden z rodičů

Život bez partnera má své výhody i nevýhody. Výhodou je, že není potřeba se s druhým sladovat, že si žije jeden bez druhého podle sebe. Avšak při výchově malého dítěte oba rodiče určitě chybí. Rodiče jsou si vzájemnou oporou. Z celodenního vychovávání je matka často unavená a vyčerpaná. Pak nastupuje otec, který se po dlouhém pracovním dni rád potěší se svým dítětem nebo zakročí, pokud je to třeba. Oba rodiče dítě potřebuje v jakémkoli období. Některé rozvedené maminky neudrží u dětí takovou kázeň, jako by ji udržel otec dítěte. (Helus, Z., 2007)

2.6 Omezení daná osobností rodičů

Omezení daná osobností rodičů jsou různá. Rodiče mají velikou moc dítě rozvíjet, vychovávat, ale také bohužel omezovat. Může jít o rodiny, kde rodiče své dítě týrají. Ať psychicky nebo fyzicky. Výchovu a rozvoj dítěte mohou rodiče omezovat také tím, že dítě neposílají do školy, nevytvářejí u něj sociální návyky. Tyto odosobňující postoje jsou viditelné, jsou nápadné a podle tohoto také sankciované. Jsou však různá omezení, která na první pohled vidět nejsou. Rodina splňuje všechny své funkce, ale pouze navenek. Často je dítě pro rodiče **jako materiál, objekt manipulace**. Základem je přesvědčení, že je zapotřebí dítě



určitými pedagogickými technologiemi opracovávat podobně jako při tovární výrobě.

(Helus, Z., 2003)

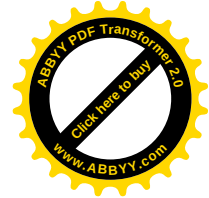
Dítě jako hrozba, zátěž

Rodiče si děťátko přejí a těší se na něj. Dítě si matku k sobě připoutá na tolik, že některým maminkám přijde, že se pro dítě obětovaly. Pomalu začínají rodiče odhalovat, že dítě ohrožuje jejich kariéru, jejich soukromý život, někdy i manželství. Tento postoj vyvrcholí v dospívání. Toto období je pro samo dítě velmi obtížné. Dítě se mění jak po stránce fyzické, tak po stránce psychické. Často si samo s sebou neví rady, může být uzavřené, nesdílné, a proto se rodičům často jeví jako nevděčné, nevcitivé, zlé, že si dělá co chce, že někde udělá ostudu. Tak se stává hrozbou pro rodinu a její příslušníky. Hrozbou pro rodinu může být i životní úroveň. To však souvisí s výchovou dítěte. Děti mají velmi vysoké nároky a rodiče je nedokáží usměrnit, a proto plní dětská přání krize je stále větší.

Ve škole je dítě hrozbou pro určité učitele, kteří se některých žáků obávají. Bojí se použít různé výchovné metod, aby ze strany rodičů a dětí nedošlo k nějaké stížnosti. Od žáků se bojí slovního i fyzického napadení.

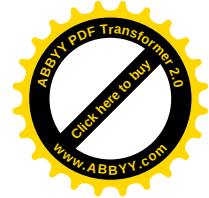
Dítě jako kompenzace vlastních výchovatelových nedostatků

Když si rodiče plánují příchod miminka, těší se na ně a někteří už plánují, co jejich dítě bude umět, jakou školu bude navštěvovat, jaké bude mít koníčky, a tak podobně. Když pak dítě roste a stává se schopným učit se něčemu novému, rodiče ho směřují tím směrem, kterým chtějí oni. Ale i za cenu, že dítě na onu činnost schopnosti nemá. Kompenzují si tak svá přání, své neuskutečnitelné sny. Často to dělají v dobrém úmyslu, ale nedomýšlí, že tím v dítěti pěstují někdy až odpor k dané činnosti. Např. rodiče vystudovali vysokou školu, a tak jejich potomek půjde určité v jejich šlépějích. Navštěvuje gymnázium, které projde jako průměrný student, ale na vysokou školu už se nedostane. A tak to zkouší několikrát, ale z pocitu, aby uspokojil své rodiče, ne však sebe. Dítě se pak stává frustrovaným, zdá se samo sobě zbytečné, že nic nedokáže, a tak podobně.



V nižším věku může nastat tato situace na základní škole směrem učitel - žák. Dítě je nejlepší ze třídy, stále dostává samé jedničky, ale najednou se něco stane a ono se zhorší. Učitel reaguje tak, že je nevraživý, vyčítá dítěti, že si to od něho nezasloužil, že to od něj nečekal. Jako učitel a vychovatel by měl přihlížet k aktuálnímu stavu dítěte, více se zajímat proč právě dnes se něco nepovedlo, hledat příčinu, umět empaticky reagovat. U některých dětí může tento postoj působit pozitivně, že se dítě bude víc snažit, požene dítě k vzestupu, ale může se stát také opak. Znamky ve škole, vysvědčení a škola samotná se pak stává pro děti hrozbou, protože si uvědomují následky. Aby se vyvarovali rozčilení rodičů, výčitek a častého ponižování, někdy až fyzického nebo psychického týrání, utíkají z domova, chodí za školu, nebo dokonce spáchají sebevraždu. Pro tyto případy jsou různá krizová centra, linky důvěry, na které mohou děti volat. Podle posledních výzkumů je těchto volání celkem hodně.

(Helus, Z., 2004)



3. Praktická část

3.1 Cíl práce a použité metody práce

Cíl práce

Cílem práce bylo zjistit psychosociální situaci dětí v našich mateřských školách a posoudit rozdíly mezi oběma posuzovanými skupinami dětí. K tomu účelu byl provedený výzkum na dvou různých mateřských školách. V mateřské škole pro zrakově postižené byly sledovány děti předškolního věku s vadami zraku. Nešlo o děti s těžkými očními vadami, jde většinou o slabozrakost, strabismus nebo astigmatismus. Ve druhé mateřské škole /s waldorfskými prvky/ byly sledovány děti předškolního věku bez zdravotního postižení.

Metody práce

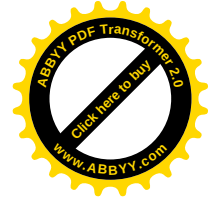
Dotazníková metoda

Dotazník náleží ke specifickým metodám. Je to metoda, která shromažďuje data a zakládá se na dotazování osob. Správnému použití dotazníku předcházela náležitá teoretická příprava. Dotazník se skládá ze dvou úkolových jednotek: otázka = položka. Dotazovaná osoba se nazývá respondent nebo recipient. Respondent má označit tu položku, která je identická s jeho názorem. Zadávání dotazníku se nazývá administrace.

(Somr, M., 2006)

Je důležité si uvědomit, že výsledek použití dotazníku závisí v první řadě na teorii, z níž je třeba vycházet. Jednotlivé otázky musí být jasně formulovány. Tím se navozují jasné odpovědi. Pokud by byly otázky nepřesné, neurčité nebo příliš široké, vyvolávaly by různé asociace a respondent by tak nebyl vázán k jasné odpovědi. Otázky je třeba formulovat tak, aby ji všichni respondenti chápali ve stejném rozsahu. Každá otázka musí být jednoznačná, protože jednoznačná otázka navozuje jednoznačnou odpověď.

Nebezpečím je zdvojená otázka, sugestivita položených otázek, které již předem vyvolávají volbu odpovědi, nebo otázky populistické, z nichž je zřejmé,



že jsou sociálně nežádoucí. Nevhodné jsou otázky, které vyžadují znalosti, informace, které nejsou běžně dostupné.

Rozlišují se dva typy položek: otevřené a uzavřené. Otevřená položka neurčuje podrobněji formu ani obsah dané odpovědi. Respondent se sám rozhoduje, jak bude dlouhá jeho odpověď a jaký bude mít obsah. Tyto položky napomáhají tomu, aby tazající více pronikl do jádra problému. Položky uzavřené dávají respondentovi možnost volby mezi dvěma či několika alternativami. Může jít o položky zcela uzavřené, kde je typ odpovědi ano - ne, nebo položky s možnostmi několika voleb, ano, ne, nevím.

(Somr, M., 2006)

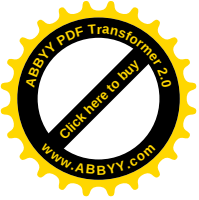
Dotazování je založeno na sociálním vztahu mezi tazatelem a respondentem. Zvláštní dotazník byl vypracován i pro rodiče, viz příloha 1. Protože nebyl možný osobní rozhovor, byla přiložena vysvětlující doložka, která přesně, výstižně informuje o cílech a úkolech výzkumu a nezastupitelnosti respondenta v něm. Závěr dotazníku obsahuje poděkování rodičům a zároveň ujistění o seznámení s vyhodnocením výsledku. U dotazníku pro děti, viz příloha 2, jsou odpovědi zaznamenávány tazatelem. Vzhledem k tomu, že na otázky v dotazníku odpovídaly děti, byly formulovány jednoduše a zřetelně, aby je děti pochopily. Dotazník viz příloha 1. Počet otázek se liší. Dotazník pro děti obsahuje pouze šest otázek, u rodičů patnáct. Respondentů bylo celkem 20.

3.2 Formulace problému:

Sledování psychosociální situace dětí v pěti letech věku

Předpoklady:

- 1. Děti v pěti letech mají osvojeny některé potřebné psychosociální dovednosti.**
- 2. Z hlediska psychosociálního je rozdíl mezi dětmi obou sledovaných mateřských škol.**
- 3. Dívky jsou pravděpodobně více psychosociálně rozvinuté nežli chlapci.**



4. Rodiče věnují dostatečnou pozornost psychosociálnímu vývoji dětí, jsou dobře informováni o dětských problémech.

3.3 Soubor respondentů

MŠ č.1 – 10 dětí s vadami zraku – 5 dívek, 5 chlapců

MŠ č. 2 – 10 dětí bez zdravotního postižení (Waldorfská třída)- 5 dívek, 5 chlapců

Rodiče dětí z obou škol.

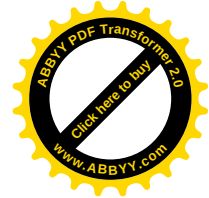
3.4 Hodnocení psychosociální problematiky

MŠ č.1

Dotazníková metoda byla využita v mateřské škole pro zrakově postižené. Tato škola má 7 tříd. Počet dětí ve třídách je omezen na 12 dětí. Mateřskou školu navštěvují děti s vadami zraku, ale také děti s vadami řeči a s mentálním postižením. Svou vlastní třídu zde mají i děti postižené autismem.

Tabulka č.1

otázka č.	odpověď ano	odpověď ne
1	6	4
2	6	3
3	5	5
4	8	2
5	6	4
6	8	2
7	9	1
8	5	5
9	4	6
10	2	8
11	7	3
12	7	3
13	6	4



14	5	5
----	---	---

Tabulka č.1 shrnuje vyjádření odpovědí rodičů na dotazník. Z výše uvedené tabulky vyplývá, že:

- 6 rodičů uvedlo, že mají v domácnostech více než jedno dítě
- 7 rodičů uvedlo, že má dítě vlastní pokoj
- 5 rodičů uvedlo, že má dítě vlastní televizor
- 8 rodičů uvedlo, že má jejich dítě kamarády ve své dětské skupině
- 6 rodičů uvedlo, že je jejich dítě v kontaktu s prarodiči
- 8 rodičů uvedlo, že jezdí se svými dětmi na společnou dovolenou
- 9 rodičů uvedlo, že byli s dětmi na dovolené u moře
- 5 rodičů uvedlo, že jejich dítě navštěvuje nějaký zájmový kroužek
- 4 rodiče uvedli, že jejich dítě je méně šikovné než sourozenci
- 2 rodiče používají tělesný trest, když dítě zlobí
- 7 rodičů uvedlo, že se jejich děti dobře stravují
- 7 rodičů uvedlo, že má jejich dítě zájem o budoucí školní docházku
- 6 rodičů uvedlo, že má jejich dítě snahu učit se něčemu novému
- 5 rodičů uvedlo, že jejich dítě navazuje kontakt s druhými lidmi

MŠ č.2

Tato běžná mateřská škola má 8 tříd, z toho 2 jsou třídy s waldorfskými prvky. Výzkum byl prováděn ve třídě s tímto alternativním zaměřením a to u deseti dětí ve věku pěti let.

Tabulka č.2

otázka č.	odpověď	odpověď
	ano	ne
1	4	6
2	8	2
3	6	4
4	9	1
5	8	2

6	8	2
7	7	3
8	6	4
9	3	7
10	1	9
11	6	4
12	8	2
13	7	3
14	7	3

Tabulka č. 2 shrnuje vyjádření odpovědí rodičů na dotazník. Z výše uvedené tabulky vyplývá, že:

- 4 rodiče uvedli, že v jejich rodině žije více než 1 dítě
- 8 rodičů uvedlo, že má jejich dítě vlastní pokoj
- 6 rodičů uvedlo, že má jejich dítě vlastní televizor
- 9 rodičů uvedlo, že má jejich dítě kamarády ve své dětské skupině
- 8 rodičů uvedlo, že je jejich dítě v kontaktu s prarodiči
- 8 rodičů uvedlo, že jezdí se svými dětmi na společnou dovolenou
- 7 rodičů uvedlo, že bylo jejich dítě na dovolené u moře
- 6 rodičů uvedlo, že jejich dítě navštěvuje dítě nějaký zájmový kroužek
- 3 rodiče uvedli, že je jejich dítě méně šikovné než sourozenec
- 1 rodič uvedl, že používá tělesný trest, pokud dítě zlobí
- 6 rodičů uvedlo, že se jejich dítě dobře stravuje
- 8 rodičů uvedlo, že má jejich dítě zájem o budoucí školní docházku
- 7 rodičů uvedlo, že má jejich dítě snahu učit se něčemu novému
- 7 rodičů uvedlo, že jejich dítě navazuje kontakty s druhými lidmi

Porovnání tabulek obou mateřských škol:

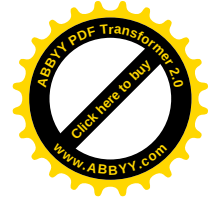
V MŠ č. 1 má více rodin více než jedno dítě.

V MŠ č. 1 má méně dětí svůj vlastní pokoj než v MŠ č.2.

V MŠ č. 1 má úměrně méně dětí svůj vlastní televizor než v MŠ č.2.

V MŠ č.1 mají děti méně kamarádů ve své dětské skupině než děti v MŠ č.2.

V MŠ č.1 je v kontaktu s prarodiči méně dětí než v MŠ č.2.



V MŠ č.1 i 2 se neliší počet rodin, které jezdí na společnou dovolenou.

V MŠ č. 1 bylo u moře více dětí než v MŠ č.2.

V MŠ č. 1 navštěvuje méně dětí zájmové kroužky než děti v MŠ č. 2.

V MŠ č. 1 je více dětí považováno za méně šikovné než sourozenec.

V MŠ č. 1 je více rodin, které použijí tělesného trestu, když dítě zlobí než v MŠ č. 2.

V MŠ č.1 se více dětí stravuje lépe než děti v MŠ č. 2.

V MŠ č. 1 je méně dětí, které mají zájem o budoucí školní docházku než děti v MŠ č. 2.

V MŠ č. 1 je méně dětí, které mají snahu učit se něčemu novému než děti v MŠ č.2.

V MŠ č. 1 je méně dětí, které dokážou navazovat kontakty s druhými lidmi než v MŠ č. 2.

MŠ č.1

Do této tabulky byly zaznamenávány odpovědi dívek z MŠ č.1. Dotazovaných děvčat bylo celkem pět.

Tabulka č. 3

otázka č.	odpověď ano	odpověď ne	odpověď nevím
1	10	0	0
2	4	3	3
3	8	2	0
4	9	1	0
5	7	3	0
6	6	4	0

Z tabulky č.3 vyplývá, že:

10 dotazovaných dívek si se svými rodiči povídá.

4 dívky mají kamarády v mateřské škole, 3 mají kamarády také odjinud a 3 nevěděly.

- 9 dívek navštěvuje nějaký zájmový kroužek.
- 9 dívek si raději hraje dohromady s kamarády.
- 7 dívkám čtou rodiče pohádky.
- 6 dívek jezdí společně s rodiči na dovolenou.

MŠ č.1

Do této tabulky jsou zaznamenávány odpovědi chlapců z MŠ č.1. Dotazovaných chlapců bylo celkem pět.

Tabulka č. 4

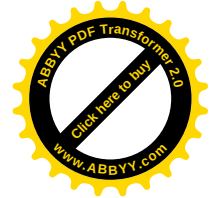
otázka č.	odpověď	odpověď	odpověď
	ano	ne	nevím
1	9	1	0
2	8	2	0
3	9	1	0
4	6	4	0
5	6	4	0
6	7	3	0

Z tabulky č. 4 vyplývá, že:

- 9 chlapců si se svými rodiči povídá.
- 8 chlapců má kamarády v mateřské škole.
- 9 chlapců navštěvuje nějaký zájmový kroužek nebo sport.
- 6 chlapců si raději hraje dohromady se svými kamarády.
- 6 chlapců čte maminka nebo tatínek pohádky.
- 7 chlapců jezdí společně s rodiči na dovolenou.

Porovnání odpovědí dívek a chlapců z MŠ č.1:

- 10 dívek i chlapců si se svými rodiči povídá.
- 4 dívky mají kamarády v mateřské škole, 3 dívky mají kamarády odjinud , 9 chlapců má kamarády v mateřské škole.
- 9 dívek a chlapců navštěvuje nějaký zájmový kroužek nebo sport.



9 dívek si hraje raději společně se svými kamarády, chlapců pouze 6.

7 dívkám a 6 chlapcům čtou rodiče pohádky.

7 dívek a 6 chlapců jezdí společně s rodiči na dovolenou.

MŠ č.2.

Do této tabulky byly zaznamenávány odpovědi dívek z MŠ č. 2. Dotazovaných dívek bylo celkem 5.

Tabulka č 5.

otázka č.	odpověď	odpověď	odpověď
	ano	ne	nevím
1	10	0	0
2	10	0	0
3	90	1	0
4	8	1	1
5	8	2	0
6	7	3	0

Z tabulky č. 5 vyplývá, že:

10 dívek si povídá se svými rodiči.

10 dívek má kamarády v mateřské škole.

9 dívek navštěvuje nějaký zájmový kroužek nebo sport.

8 dívek si hraje raději společně se svými kamarády.

8 dívkám čtou rodiče pohádky.

7 dívek jezdí spolu s rodiči na dovolenou.

MŠ č.2.

Do této tabulky jsou zaznamenávány odpovědi chlapců z MŠ č. 2. Dotazovaných chlapců bylo celkem 5.

Tabulka č. 6.

otázka č.	odpověď	odpověď	odpověď
	ano	ne	nevím
1	8	1	1
2	8	2	0
3	7	3	0
4	8	1	1
5	6	4	0
6	7	3	0

Z tabulky č.6 vyplývá, že:

8 chlapců si se svými rodiči povídá.

8 chlapců má kamarády v mateřské škole.

7 chlapců navštěvuje nějaký zájmový kroužek nebo sport.

8 chlapců si raději hraje společně se svými kamarády, 1 nevěděl.

6 chlapcům čtou rodiče pohádky.

7 chlapců jezdí společně s rodiči na dovolenou.

Porovnání dívek a chlapců z MŠ č.2:

10 dívek a 8 chlapců si se svými rodiči povídá.

10 dívek a 8 chlapců má kamarády v mateřské škole.

9 dívek a 7 chlapců navštěvuje nějaký zájmový kroužek nebo sport.

8 dívek a 8 chlapců si hraje raději společně se svými kamarády.

8 dívkám a 6 chlapcům čtou rodiče pohádky.

7 dívek a 7 chlapců jezdí společně s rodiči na dovolenou.

Porovnání odpovědí dětí z obou mateřských škol:

Do tabulky č.7 jsou procentuelně zaznamenávány odpovědi dívek a chlapců z MŠ.1 a MŠ 2.

Tabulka č. 7.

otázka č.	MŠ č.1 dívky	MŠ č. 2 dívky	MŠ č.1 chlapci	MŠ č.2 chlapci
	ano	ano	ano	Ano
1	10	10	10	8
2	4	10	9	8
3	9	9	9	7
4	9	8	6	8
5	7	8	6	6
6	7	7	6	7

Z tabulky č. 7 vyplývá, že:

S rodiči si nejvíce povídají dívky z MŠ č.1,2 a chlapci z MŠ č.2.

Nejvíce kamarádů ve mateřské škole mají dívky z MŠ č.2.

Zájmové kroužky navštěvují nejvíce dívky z MŠ č.1,2 a chlapci z MŠ č. 2.

Společnou hru mají nejraději dívky z MŠ č.1.

Rodiče čtou pohádky nejvíce dívkám z MŠ č.2.

Na společnou dovolenou s rodiči jezdí nejvíce dívky z MŠ č. 1,2 a chlapci z MŠ č.2.

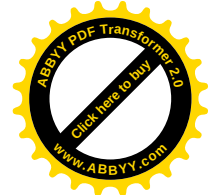
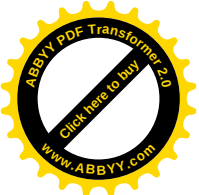
3.5 Sumarizace údajů

Předpoklady:

- Děti v pěti letech mají osvojeny některé potřebné psychosociální dovednosti.**

Tento předpoklad se potvrdil.

- Z hlediska psychosociálního je rozdíl mezi dětmi obou sledovaných mateřských škol.**



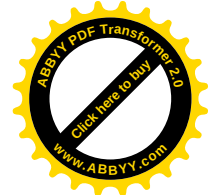
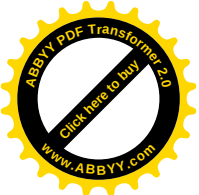
Tento předpoklad se zcela nepotvrdil. Rozdíly mezi sledovanými mateřskými školami jsou minimální.

3. Dívky jsou pravděpodobně více psychosociálně rozvinuty nežli chlapci.

Tento předpoklad se potvrdil. Většina dívek je více psychosociálně rozvinuta, než chlapci.

4. Rodiče věnují dostatečnou pozornost psychosociálnímu vývoji dětí, jsou dobře informováni o dětských problémech.

Tento předpoklad se potvrdil.

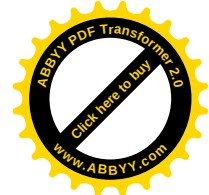
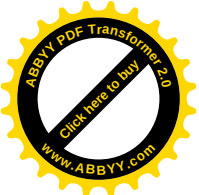


4. Závěr

Předškolní období je plné zvrátů a velkého osobnostního rozvoje. Socializace dítěte probíhá především v rodině. Dítě již přichází i do jiného sociálního prostředí, proto se musí přizpůsobovat požadavkům okolního světa. Předškolní dítě se rozvíjí po všech stránkách, osvojuje si některé vzorce chování, některá společenská pravidla, se kterými se postupně ztotožňuje. K tomu, aby si dítě osvojilo určité normy chování je důležitý správný vzor. Rodiče mají být tím vzorem, s nímž se dítě identifikuje.

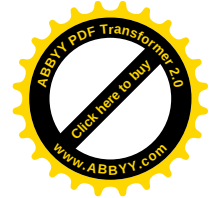
Dítě je stále nejvíce vázáno na svou rodinu, avšak v tomto období se vazba na rodinu postupně uvolňuje a dítě navazuje kontakty a vztahy i s jinými lidmi, se svými vrstevníky. Vznikají nová přátelství a kamarádství, která jsou prozatím stavěna na shodných zájmech a potřebách. Díky novým vztahům dítě dokáže diferenciovat sociální role, genderová role, kdy se identifikují s rodičem téhož pohlaví. Učí se soupeření a spolupráci. Přestože o sobě předškolák uvažuje ještě egocentricky, dokáže se vcítit do situace druhého, dokáže být empatický.

Cílem bakalářské práce bylo zjištění psychosociální problematiky dětí a rodin navštěvujících mateřskou školu. Výzkum dokázal, že děti v mateřských školách již mají osvojeny psychosociální dovednosti, dokáží navazovat kontakty a vztahy s druhými lidmi, se svými vrstevníky. Dívky jsou psychosociálně více rozvinuté, než chlapci, rozdíly jsou zřejmé ze hry, z navazování kontaktů, z toho, jak rychle se dívky dokáží přizpůsobit novému prostředí. Psychosociální návyky a dovednosti se odráží od výchovy v rodině, kdy se ukázalo, že rodiče věnují dostatečnou pozornost svým dětem, tráví s nimi hodně času a sdílejí s nimi mnoho společných aktivit a činností. Podle výzkumu nejsou velké rozdíly mezi jednotlivými mateřskými školami, i když v jedné z nich jsou děti se zdravotním postižením zraku. Toto postižení nemá příliš velký vliv na psychosociální rozvoj.



4.1 Doporučení pro rodiče

Rodina je prvním sociálním prostředím, se kterým se dítě setkává. Děti se identifikují se svými rodiči ztotožňují se s nimi. Rodiče slouží dětem jako vzor chování a jednání. Nejdůležitější mezi rodiči a dětmi je komunikace, od níž se odvíjí ostatní. V dnešní uspěchané době by si měli udělat na své děti čas, hodně si s nimi povídat a vzniklé situace řešit společně. Důležité jsou také věkové zvláštnosti, ke kterým je nutné individuálně přistupovat. Měli by napomáhat ve vývoji dítěte na jeho různých vývojových úrovních tak, aby předškolní dítě mohlo pozvolna přejít do fáze mladšího školního věku, aby mohlo cítit odpovědnost za své chování a jednání, aby dokázalo být aktivní v usilování sebe sama.



Příloha č.1

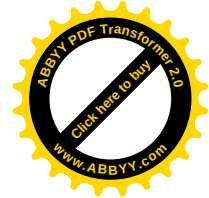
Dotazník pro rodiče

Vážení rodiče, prosím Vás o vyplnění otázek v následujícím dotazníku.

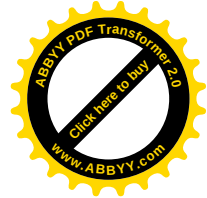
Uvedené údaje potřebuji znát pro svou bakalářskou práci při studiu na PF JU v Českých Budějovicích, užiji je zcela anonymně. Děkuji mnohokrát.

Kristina Boršovská

- | | |
|---|-----------|
| 1. Žije ve vaší domácnosti více než jedno dítě? | ano
ne |
| 2. Má vaše dítě vlastní pokoj? | ano
ne |
| 3. Má vaše dítě v pokoji vlastní televizor? | ano
ne |
| 4. Má kamarády ve své dětské skupině? | ano
ne |
| 5. Je v kontaktu s prarodiči? | ano
ne |
| 6. Jezdíte společně na dovolenou? | ano
ne |
| 7. Bylo již u moře? | ano
ne |



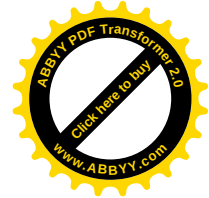
- | | |
|---|-----------|
| 8. Navštěvuje vaše dítě nějaký zájmový kroužek? | ano
ne |
| 9. Je méně šikovné než jeho sourozenec? | ano
ne |
| 10. Když zlobí užijete tělesný trest? | ano
ne |
| 11. Stravuje se dobře? | ano
ne |
| 12. Má zájem o budoucí školní docházku? | ano
ne |
| 13. Má snahu učit se něčemu novému? | ano
ne |
| 14. Umí navazovat kontakty s druhými lidmi? | ano
ne |



Příloha č. 2

Dotazník pro děti

- | | |
|---|--------------------|
| 1. Povídáš si se svými rodiči? | ano
ne
nevím |
| 2. Jsou tvými kamarády děti ze školky? | ano
ne
nevím |
| 3. Navštěvuješ nějaký kroužek? | ano
ne
nevím |
| 4. Hraješ si raději společně se svými kamarády? | ano
ne
nevím |
| 5. Čte ti maminka nebo tatínek pohádky? | ano
ne
nevím |
| 6. Jezdíte s maminkou a tatínkem na dovolenou? | ano
ne
nevím |



Seznam citované a použité literatury:

Allen Eileen, k., Marotz Lyn, R.: Přehled ve vývoji dítěte od prenatálního období do 8 let, Portál, s.r.o., Praha 2002

Bidulph, S.: Proč jsou šťastné děti šťastné, Portál, s.r.o. Praha 1997

Helus, Z.: Dítě v osobnostním pojetí, Portál, s.r.o., Praha 2004

Helus, Z.: Sociální psychologie pro pedagogy, Grada Publishing, a. s., Praha 2007

Matějček, Z.: Co děti nejvíce potřebují, Portál, s.r.o., Praha 1994

Mertin, V., Gillernová, I.: Psychologie pro učitelky mateřské školy, Portál, s.r.o., Praha 2003

Somr, M.: Úvod do metodologie a metod výzkumu, České Budějovice 2006

Vágnerová, M.: Vývojová psychologie I., univerzita Karlova v Praze, Karolinum 2005